

Սերգեյ Դովլատով

Իմ ավագ եղբայրը

Կյանքը մորաքրոջս տղային քրեական դարձրեց: Կարծում եմ՝ բախտը բերել է: Հակառակ դեպքում հաստատ կուսակցական խոշոր պաշտոնյա էր դառնալու: Դրա համար բազում ամենատարբեր նախադրյալներ կային: Բայց առաջ չընկնենք...

Մորաքրոյրս գրական աշխարհում հայտնի խմբագիր էր: Անուսինը՝ Արոնը, գինվորական հոսպիտալ էր ղեկավարում: Ջուզահեռ՝ դասախոսություններ էր կարդում ու դրոշմանիշեր հավաքում: Համերաշխ, լավ ընտանիք էր...

Ավագ եղբայրս ծնվել էր բավական առեղծվածային հանգամանքներում: Մինչև ամուսնությունը մորաքրոյրս սիրավեպ էր ունեցել: Սիրել էր Սերգեյ Միրոնովիչ Կիրովի տեղակալին: Ալեքսանդր Ուզարովին: Տարեց լենինգրադցիները հիշում են այդ նշանավոր մարզկոմական գործչին:

Նա ընտանիք ուներ: Իսկ մորաքրոջս սիրում էր հընթացս:

Եվ մորաքրոյրս հղիացավ:

Վերջապես եկավ ծննդաբերելու ժամանակը: Նրան տարան հիվանդանոց:

Մայրս գնաց Սնովնի: Հասավ ընդունելության: Կիրովի տեղակալին հիշեցրեց քրոջ ու նրա խնդիրների մասին:

Մոայլված Ուզարովը մի քանի հանձնարարական տվեց: մարզկոմական ծառայամիտները ծարվեշարան ծաղիկներ ու մրգեր հասցրին ծննդատուն: Իսկ մորաքրոջս կացարանում թղթախաղի մի նրբակերտ դրվագագարդ սեղանիկ հայտնվեց: Ըստ երևույթին՝ դասակարգայնորեն օտար տարրերից բռնագրավված:

Մորաքրոյրս տղա ունեցավ՝ առողջ, համակրելի Բորյան: Մայրս որոշեց նորից գնալ մազկոմ: Բայց ընդունելություն գտնել չհաջողվեց: Ոչ թե նրա համար, որ

Ուզարովը քիթը ցցել էր: Ավելի շուտ՝ հակառակը: Այդ ընթացքում երջանիկ հայրիկին ձերբակալելին որպես ժողովրդի թշնամի:

Երեսունութ թիվն էր... Մորաքույրս մենակ մնաց նորածնի հետ:

Լավ է, որ Ուզարովը նրա ամուսինը չէր: Հակառակ դեպքում մորաքրոջս կաքսորեին: Իսկ այսպես՝ արքայացին նրա կնոջն ու երեխաներին: Ինչը, իհրկե, նույնպես հաճելի չէ:

Մորաքույրս, ըստ երևույթին, գիտեր, թե ինչի է գնում: Գեղեցիկ, եռանդուն, անկախ կին էր: Ու եթե որևէ բանից վախենում էլ էր, ապա միայն կուսակցական քննադատությունից...

Բացի այդ, հայտնվեց Արոնը: Ըստ երևույթին սիրում էր մորաքրոջս: Առաջարկեց իր ձեռքն ու սիրտը:

Արոնը գլխարկագործական արհեստանոցի տիրոջ որդի էր: Բայց և տիպիկ հրեայի տեսք չուն էր՝ կարճատես, թուլակազմ ու մտախոհ: Բարձրահասակ, ուժեղ, առնական մարդ էր: Նախկին հեղափոխական ուսանող, կամիրբանակային ու նեպման: Հետագայում՝ վարչական աշխատող: Եվ, վերջապես, ծերության օրերին՝ ռեիզիոնիստ ու այլախոհ...

Արոնը պաշտում էր մորաքրոջս: Երեխան նրան հայրիկ էր ասում...

Սկսվեց պատերազմը: Մենք հայտնվեցինք Նովոսիբիրսկում: Բորյան երեք տարեկան էր: Գնում էր մանկապարտեզ: Ես կրծքի երեխա էի:

բորյան ինձ գտած շաքարի կտորներ էր բերում: Բերանում, լեզվի տակ պահած: Իսկ տանը հանում ու դնում էր ավսեի մեջ:

Ես քնահաճություն էի անում, չէի ուզում ուտել: Բորյան մեր ծնողներին տազնապով ասում էր.

– Ախր շաքարը հալվո՞ւմ է...

Հետո պատերազմը վերջացավ: Ու մենք այլևս չէինք քաղցում:

Եղբայրս մեծացել, արևմտանվրոպական տիպի գեղեցիկ տղա էր դարձել: Բացգույն աչքեր ուներ ու թուխ գանգուր մազեր: Հիշեցնում էր առաջադեմ իտալական կինոյի պատանի հերոսներին: Այդ կրծիքին էին մեր բոլոր ազգականները...

Օրինակելի սովետական տղա էր: Պիոներ, գերազանցիկ, ֆուտբոլիստ, մետաղի ջարդոն հավաքող: Օրագիր էր պահում, որտեղ գրի էր առնում իմաստուն ասույթներ: Իրենց բակում կեչի տնկեց: Թատերական խմբակում նրան երիտզվարդիականների դերեր էին տալիս...

Ես ավելի փոքր, բայց ավելի վատն էի: Ու միշտ նրան ի ցույց էին դնում:
Նա ճշմարտախոս էր, ամաչկոտ ու կարդացած: Ինձ ասում էին՝ Բորյան լավ է սովորում, օգնում է ծնողներին, սպորտով է զբաղվում... Բորյան շրջանային օլիմպիադայի հաղթող դարձավ... Բորյան բուժեց վիրավոր թռչնակին... Բորյան դետեկտորային ընդունիչ է հավաքել: (Մինչ օրս չգիտեմ ինչ է...):
Ու հանկարծ աներևակայելի բան կատարվեց... Աննկարագրելի՛բան...
Տառացիորեն բառ չեմ գտնում...

Մի խոսքով, եղբայրս միզել էր դպրոցի տնօրենի վրա:
Դասերից հետո էր: Բորյան Ֆիզկուլտուրնիկի օրվան վիրված պատի թերթն էր պատրաստում: Շուրջը խմբվել էին համադասարանցիները:
Մեկը պատուհանից դուրս նայելով՝ ասաց.
– Ծախտ՛ղը...

(Դպրոցի տնօրեն Չեբոտարյովին էին Ծախտոլ ասում):
Հետո. եղբայրս բարձրացավ պատուհանի գոգին: Աղջիկներին խնդրեց շրջվել:
Վարպետորեն հշվարկեց հետգիծը: Ու Չեբոտարյովին ողողեց ոտից գլուխ...
Աներևակայելի ու վայրի բան էր: Դրան անհնար էր հավատալ: Մի ամիս անց ներկաներից ոմանք կասկածում էին՝ այդ ամենը իսկապե՞ս եղել է: Այնքան հրեշավոր էր տեսարանը:
Տնօրեն Չեբոտարյովի արձագանքը նույնպես անսպասելի էր: Բացարձակ կորցրեց դեմքը: Ու հանկարծ վրա տվեց ճամբարական կիսագողական արագախոսությունը.

– Քու նմաններին ես գոնում բուշլատով էի խոիկ տալի... Հիմա կե՛ղտ եմ կերցնելու... Շո՛ւն եմ շինելու...

Տնօրեն Չեբոտարյովի մեջ արթնացել էր նախկին ճամբարային կարգագրիչը:
Ո՛ւմ մտքով կանցներ... Նրբաթաղիքե լայնեցր գլխարկ, չինական վերարկու, տռուզ պորտֆել...

Եղբայրս այդ արարքը գործեց դպրոցն ավարտելուց մի շաբաթ առաջ:
Այդպիսով իրեն զրկելով ոսկե մեդալից: Ծնողները տնօրենին դժվարությամբ համոզեցին, որ Բորյային հասունության վկայական տա...

Ես այդ ժամանակ հարցրի եղբորս.

– Ինչի՞ արեցիր:

Եղբայրս պատասխանեց.

– արել եմ էն, ինչ թքուն երագում է ամեն մի դպրոցական: Ծախտոլին որ տեսա,

հասկացա՝ հիմա կամ երբեք... Կանեն էդ բանը... Կամ ինձ երբեք չեն հարգի... Արդեն այն ժամանակ բավական թունավոր դեռահաս էի: Եղբրս ասացի.
– Հարյուր տարի անց մեր դպրոցի ճակատին հուշատախտկ կկախեն. «Այստեղ սովորել է Բորիս Դովլաթովը... դրանից բխող բոլոր անկանխատեսելի հետևանքներով...»:

Եղբրս վայրի արարքը մի քանի ամիս քննարկվում էր: Հետո Բորիսն ընդունվեց թատերական ինստիտուտ: Որոշել էր արվեստաբան դառնալ: Նրա հանցանքը սկսեց մոռացվել: մանավանդ, որ հրաշալի էր սովորում: Կոմերիտական կազմակերպության քարտուղար էր: Ինչպես և՛ դոնոր, պատի թերթի խմբագիր ու դարպասապահ...

Հասունանալով՝ ավելի էր գեղեցկացել: Նման էր իտալացի կինոդերասանի: Աղջիկները նրան հետապնդում էին անթաքույց ոգևորությամբ:

Միևնույն ժամանակ՝ ողջախոհ ու ամոթխած պատանի էր: Չգվում էր կանացի սեքսեթանքից: Հիշում եմ նրա օրագրի գրառումը. «Գրքում և կնոջ մեջ գլխավորը ոչ թե ձեն է, այլ՝ բովանդակությունը...»:

Նույնիսկ հիմա, անհամար հիասթափություններից հետո, այդ կանխադրույթը ձանձրալի է թվում: Եվ ինձ առաջվա պես դուր են գալիս միայն գեղեցիկ կանայք: Ավելին՝ սնահավատ եմ: Ինձ թվում է, օրինակ, որ բոլոր հաստիկ կանայք ստախոս են: Հատկապես երբ չաղությունն ուղեկցվում է փոքրիկ կրծքերով... Ասենք, խոսքը իմ մասին չի...

Եղբայրս ավարտեց թատերական ինստիտուտը: Գերազանցության դիպլոմ ստացավ: Նրան հետևում էր անբասիր կոմերիտական դուսեն: Խոսքան յուրացնող էր ու շինջոկատների հրամանատար: Դրուժինայի ակտիվիստ ու միլիցիայի օգնական: Մարդկանց գիտակցության մեջ կապիտալիզմի մնացուկների ու քաղքենիական տրամադրությունների ահուսարսափ: Նրա աչքերն ամենաազնիվն էին միկրոշրջանում:

Դարձավ գրական բաժնի վարիչ: Աշխատանքի անցավ Լենինյան կոմսոմոլի անվան թատրոնում: Դա համարյա աներևակայելի էր: Չահելտղա, բոլորովին վերջերս՝ ուսանող, ու հանկարծ՝ այդպիսի պաշտոն...

Գրական բաժնի վարիչի պաշտոնում պիանջկոտ էր ու գործույնյա: Պայքարում էր հանուն առաջադիմական մշակույթի: Ընդ որում, նրբանկատ, զուսպ ու զգուշորեն: Հմտորեն անց էր կացնում Վամպիլովի, Բորշագովսկու, Մոռժեկի գործերը...

Նրանից վախենում էին վաստակաշատ սովետական դրամատուրգները:
Նրանով հիացած էր խոովարար թատերական երիտասարդությունը:
Նրան ուղարկում էին պատասխանատու գործուղումների: Մի քանի
խորհրդակցության մասնակցեց Կրեմլում: Նրբանկատ առաջարեկեցին
կուսկցության անդամ դառնալ: Տատանվում էր: Նրան թվում ը՛ արժանի չք...
Ու հանկարծ եղբայրս նորից աչքի ընկավ: Չգիտեմ էլ ոնց ավելի լավ
արտահայտվեմ... Կարճ ասած, Բորյան տասներկու կողոպուտ կատարեց:
Ինստիտուտում մի ընկեր ուներ՝ Ցապին ազգանունով: Եվ ահա Ցապինի հետ
տասներկու արտասահմանյան տուրիստական ավտոբուս թալանեցին: Տարան
ճամպրուկներ, ռադիոընդունիչներ, մագնիտաֆոններ, հովանոցներ, թիկնոցներ ու
լայնեզր գլխարկներ: Նաև՝ պահեստի անիվ:

Մեկ օր անց նրանց ձերբակալեցին: Մենք ցնցված էինք: Մորաքույրս վազեց
ընկերոջ՝ Յուրի Գերմանի մոտ: Սա զանգեց միլիցիայի գեներալ ընկերներին:
Դատարանում եղբորս պաշտպանում էր քաղաքի լավագույն փաստաբանը՝
Կիսելյովը:

Դատավարության ընթացքում ի հայտ եկան որոշ մանրամասներ ու
հանգամանքներ: Պարզվեց, որ կողոպուտի գոհերը զարգացող երկրների
ներկայացուցիչներ են: Ինչպես և՛ առաջադիմական սոցիալիստական
կազմակերպությունների անդամներ:

Կիսելյովը որոշեց օգտվել դրանից: Եղբորս հարց տվեց.

– Մեղադրյա՛լ Դովլաթով, գիտեի՞ք, որ այդ մարդիկ զարգացող երկրների
քաղաքացիներ են: Ինչպես և՛ առաջադիմական սոցիալիստական
կազմակերպությունների անդամներ:

– Ցավոք՝ ոչ,- խելամտորեն պատասխանեց Բորիսը:

– Իսկ եթե իմանայիք... ոտնձգության կդիմեի՞ք նրանց անձնական
սեփականության հանդեպ:

Եղբորս դեմքը ծայրահեղ վիրավորվածություն էր արտահայտում: Փաստաբանի
հարցը նրան միանգամայն անպատշաճ էր թվացել: Սրտմտությամբ վեր քաշեց
հոնքերը: Ինչը նշանակում էր. «Ու դեռ հարցնո՞ւմ եք... Ինչպե՛ս կարող էիք
մտածել...»:

Կիսելյովը նկատելի աշխուժացավ:

– Այդպե՛ս,- ասաց նա:- Եվ վերջապես վերջին հարցը: Չե՞ք մտածել, արդյոք, որ
այդ պարոնները ներկայացնում են հասարակության հետադիմական շերտերը...

Այդ պահին դատավորն ընդհատեց.

– Ընկե՛ր Կիսելյով, ամբաստանյալից համաշխարհային հեղափոխության մարտիկ մի՛ սարքեք...

Բայց եղբայրս հասցրեց գլխով անել: Իբր՝ եղել է այդպիսի ենթադրություն...

Դատավորը ձայնը բարձրացրեց.

– Եկեք չշեղվենք քննության տնօրինած փաստերից...

Եղբորս երեք տարի տվեցին:

Դատարանում իրեն պինդ ու հասարակ էր պահում: Ժպտում ու ջղայնացնում էր դատավորներին:

Երբ հրապարակեցին դատավճիռը, եղբայրս աչքն էլ չթարթեց: Պահակախումբը նրան հանեց դահլիճից:

Հետո վճռաբեկ բողոքն էր... Ինչ-որ վազվզոց, բանակցություններ ու

հեռախոսազանգեր: Եվ ամբողջն ապարդյուն:

Եղբայրս հայտնվեց Տյումենում: Ուժեղացված ռեժիմի ճամբարում: Գրում էինք իրար: Նրա բոլոր նամակներն այսպես էին սկսվում. «Ամեն ինչ կարգին է...»:

Ու հետևում էին բազմաթիվ, բայց զուսպ ու ողջամիտ խնդրանքները. «Երկու գույգ բրդե գուլպա... Անգլերենի ինքնուսույց... Ոտաշոր... Ընդհանուր տետրեր...

Գերմաներենի ինքնուսույց... Մխտոր... Լիմոն... Ինքնահոս գրիչներ...

Ֆրանսերենի նքնուսույց... Ինչպես և՛ կիթառ նվագելու ինքնուսույց...»:

Ճամբարից միանգամայն լավատեսական տեղեկություններ էին ստացվում:

Ավագ դաստիարակ Բուկինը մորաքրոջս գրում էր.

«Բորիս Դովլաթովն անշեղորեն հետևում է ճամբարային ռեժիմի բոլոր կանոններին... Հարգանք է վայելում կալանավորների շրջանում... Մշտապես գերակատարում է աշխատանքային հանձնարարությունները... Ակտիվորեն մասնակցում է գեղարվեստական ինքնագործունեության աշխատանքներին...»:

Եղբայրս գրում էր, որ իրեն օրապահ են նշանակել: Հետո՝ բրիգադիր:

Այնուհետև՝ բրիգադիրների խորհրդի նախագահ: Եվ վերջապես՝ բաղնիքի վարիչ:

Գլխապտույտ կարիերա էր: Ինչը ճամբարում չափազանց դժվար է:

Ազատության մեջ նույնպիսի ջանքերը հասցնում են բյուրոկրատական

ղեկավարության սինեկուրներին: Բաշխիչ կետերին, ամառանոցներին ու

արտասահմանյան գործուղումներին...

Եղբայրս սրընթաց վերադաստիարակման էր գնում: Նա ճամբարային փարոս

Էր: Նրան նախանձում էին, նրանով հիանում էին:

Մեկ տարի անց տեղափոխեցին քիմիայի: Այսինքն՝ ազատ բնակության: Տեղի քիմիական կոմբինատում աշխատելու պարտադիր պայմանով:

Այնտեղ ամուսնացավ: Նրա մոտ եկավ անձնագրի համակուրսեցի Լիզան:

Դեկաբրիստների կանանց պես: Նրանք ամուսիններ դարձան...

Իսկ ինձ այդ ընթացքում հասցրին վոնդել համալսարանից: Հետո բանակ տարան: Ու ես հայտնվեցի պահնորդությունում: Վերածվեցի ճամբարային վերակացուի:

Այնպես որ, ես պահնորդ էի, իսկ Բորյան՝ կալանավոր:

Պատահեց, որ նույնիսկ եղբորս հսկեցի: Ճիշտ է՝ ոչ երկար: Դրա մասին պատմել չեմ ուզում: Հակառակ դեպքում մի տեսակ շատ գրքային կլինի: Ինչպես Շոլոխովի «Դոնի պատմվածքներում»:

Բավական է արդեն, որ ես պահնորդ էի: Իսկ եղբայրս՝ կալանավոր...

Համարյա միասին վերադարձանք: Եղբորս ազատեցին, ես գորացրվեցի:

Մեր հարազատները վիթխարի խնջույք կազմակերպեցին «Մետրոպոլում»:

Պատվում էին գերագանցապես եղբորս: Բայց ինձ էլ բարի խոսքով հիշեցին:

Ռոման քեռին այսպես արտահայտվեց.

– Մարդիկ կան, որսողունների պես են: Ճահիճներում են ապրում... Մարդիկ էլ

կան, որ հշեցնում են լեռնային արծիվներին: Արևից վեր են սավառնում, թևերը

լայն բացած... Խմենք, ուրեմն, Բորյայի՝ մեր լեռնային արծվի կենացը...

Մաղթենք, որ ամպերը հետևում մնան:

– Բռավո,- գոչեցին ազգականները:- Կեցցես, արծի՛վ, ջիզի՛թ...

Քեռուս խոսքերում Գորկու «Մրրկահավի երգի» մոտիվները որսացի...

Հետո Ռոմանը, ավելի ցածր ձայնով, ավելացրեց.

– Մերյոժայի համար էլ խմենք, մեր արծվաճտի: Ճիշտ է, ջահել է դեռ: Թևերը չեն

պնդացել: Բայց նրան էլ արձակ հեռաստաններ են սպասում...

– Աստված չանի,- լսելի ասաց մայրիկս:

Քեռին հանդիմանությամբ նայեց նրա կողմը...

Մորաքույրս նորից գանգում էր տարբեր մարդկանց: Ու եղբորս ընդունեցին

«Լենֆիլմ»: Կարծեմ լուսավորողի գործ տվին:

Իսկ ես ընդունվեցի բազմատիրաժ թերթ: Հետո էլ սկսեցի պատմվածքներ գրել...

Եղբորս կարիերան զարգանում էր արագացումով: Շուտով լաբորանտ դարձավ:

Հետո՝ կարգավար: Հետո՝ ավագ կարգավար: Եվ վերջապես՝ կինոնկարի

տնօրենի տեղակալ: Այսինքն՝ նյութական պատասխանատու անձ:

Իզուր չէր, որ ճամբարում անշեղորեն վերադաստիարակման էր գնում: Հիմա արդեն, ըստ երևույթին, չէր կարողանում կանգ առնել...

Մի ամսից լուսանկարը կախված էր պատվո տախտակին: Նրան սիրեցին ռեժիսորները, դերասանները և անձամբ «Լենֆիլմի» տնօրեն Ջվոնարյովը: Ավելին, հավաքարարներն էին սիրում...

Ոչ հեռու ապագայում նրան ինքնուրույն կինոնկար էին խոստանում:

«Լենֆիլմի» տասնվեց հին կոմունիստները պատրաստ էին երաշխավորել կուսակցության մեջ ընդունվելու համար: Բայց եղբայրս տատանվում էր:

Նա հիշեցնում էր «Աննա Կարենինայի» Լևինին: Ամուսնության նախօրեին Լևինի հոգին խռովում էր ջահել տարիներին կորսված անմեղությունը: Եղբորս էլ համանման խնդիր էր տանջում: Այն է. կարելի՞ է կոմունիստ լինել քրեական անցյալով:

Հին կոմունիստները վստահեցնում էին, որ կարելի է...

Եղբայրս կտրուկ ընդգծվում էր իմ վիատ ֆոնին: Չվարթ էր, շարժում ու սակավախոս: Նրան ուղարկում էին պատասխանատու գործուղումների: Բոլորը փայլուն վարչական կարիերա էին կանխատեսում: Անհնար էր հավատալ, որ բանտ է նստել: Շատերը, ոչ այնքան մոտ ծանոթներից, որ բանտ նստել են ես...

Ու նորից ինչ-որ բան կատարվեց: Չնայած՝ ոչ միանգամից. աստիճանաբար...

Ինչ-որ տարօրինակ խզումներ սկսվեցին: Կարծես «Ապասիոնատի»

հանդիսավոր հնչումը կտրտվեր ականջ ծակող ծղրտոցներով:

Եղբայրս առաջվա պես կարիերա էր անում: Ելույթներ էր ունենում ժողովներում:

Գնում էր գործուղումների: Բայց զուգահեռ սկսեց խմել: Ու սիրահետել կանանց:

Ընդ որում, անսպասելի ոգևորությամբ:

Նրան սկսեցին տեսնել կասկածելի լընկերախմբերում: Նրան շրջապատում էին

հարբեցողներ, ֆարցովչիկներ, Խալխին գոլի ինչ-որ կասկածելի վետերաններ:

Խումարաթող լինելով՝ վազում էր ժողովի: Ժողովու մ հաջողությամբ հանդես

գալով՝ շտապում էր ընկերների մոտ:

Սկզբում այդ երթուղիները չէին հասվում: Եղբայրս կարիերա էր անում ու

զուգահեռ կործանում էր իրեն:

Պատահում էր՝ երեք օրով տուն չէր գալիս: Գլուխն առնում կորչում էր ինչ-որ

անառակ կանանց հետ:

Դրանց մեջ գերակշռողը բավական տգեղներն էին: Մեկի անունը, հիշում են,

Գրետա էր: Չոք ուներ:

Եղբորս ասացի.

– կարող էիր ավելի լավին գտնել:

– Հետամնա՛ց,- բարկացավ եղբայրս,- իսկ գիտե՞ս, որ գործի տեղը սպիրտ է ստանում: Ընդ որում, անսահմանափակ...

Ակնհայտորեն դեռ ռաշնորդվում էր պատանեկան ուսմունքով. «Գրքում և կնոջ մեջ գլխավորը ոչ թե ձեն է, այլ բովանդակությունը»:

Հետո Բորիսը «Նարվա» ռեստորանում ծեծեց մատուցողին: պահանջել էր, որ մատուցողը «Սուլիկո» երգի...

Սկսեց միլիցիա ընկնել: Միշտ օգնության էր հասանում «Լենֆիլմի»

կուսակցական բյուրոն: Բայց ամեն անգամ՝ ավելի ու ավելի պակաս հաճույքով:

Մենք սպասում էինք, թե այդ ամենը ինչով է վերջանալու:

Անոանը նա մեկնեց Չիտա՝ «Դատրիայի» նկարահանումներին: Ու հանկարծ տեղեկացանք, որ եղբայրս պետական մեքենայով մարդ է գցել տակը: Այն էլ՝ սովետական բանակի սպայի: Մահացո՛ւ:

Ենթադրությունների ու գուշակությունների սարսափելի օրեր էին:

Ամենահակասական լուրեր էին գալիս: Ասում էին, որ սպան էլ է խմած եղել:

Չնայած դա նշանակություն չուներ, քանի որ մեռած էր...

Այդ ամենը թարցնում էինք մորաքրոջիցս: Քեռիս մոտ չորս հարյուր ռուբլի

հավաքեց: Ես պիտի թոչեի Չիտա՝ իմանալու մանրամասներն ու ինչ-ինչ

խելամիտ գործողություններ ձեռնարկելու: Պայմանավորվելու հանձնուրի մասին, փաստաբան վարձելու...

– Ու եթե հնարավոր է՝ քննիչին կաշառելու,- հիշեցրեց քեռի Ռոմանը...

Սկսեցի պատրաստվել:

Ուշ գիշերով հնչեց հեռախոսի զանգը: Վերցրի լսափողը: Լռությունից դուրս լողաց եղբորս հանդարտ ձայնը...

– Քնա՞ծ էիր:

– Բո՛րյա,- գոռացի:- Ո՞ղջ ես: Քեզ չե՞ն գնդակահարել: Խնա՞ծ էիր...

– Ողջ եմ,- պատասխանեց եղբայրս,- ինձ չեն գնդակահարել... Ու հիշիրէ

դժբախտ պատահար էր: Մեքենան վարելիս խմած չեմ եղել: Ամենաշատը չորս տարի կտան: Միգարետները ստացա՞ր:

– Ի՞նչ սիգարետ:

– Ճապոնական: Գիտե՞ս, Չիտան սեպարատ պայմանագիր ունի Ճապոնիայի

հետ: Ու Էստեղ հրաշալի սիգարետներ են ծախում՝ «Հի լայթ»: Մի բլոկ ուղարկել են՝ ծնունդիդ: Չե՞ս ստացել:

– Չէ: Էդ կարևոր չի:

– Ո՞նց կարևոր չի: Արտակարգ սիգարետներ են, ամերիկյան արտոնագրով: Բայց ես ընդհատեցի.

– Կալանքի տա՞կ ես:

– Չէ,- ասաց նա,- ինչի՞ համար: Հյուրանոցում եմ մնում: Քննիչը գալիս է ինձ մոտ: Անունը Լարիսա է: Էսպես լիքոտ... Ի դեպ, բարևում է քեզ...

Հեռախոսափողի մեջ կողմնակի կանացի ձայն լսվեց.

– Կու-կո՛ւ, ճուտի՛կ:

Հետո՝ նորից եղբայրս.

– Հեջ պետք չի, որ թոնես Չիտա: Դատը, կարծում եմ, Լենինգրադում կլինի...

Մայրիկը գիտի՞:

– Չէ,- ասացի ես:

– Լավ է...

– Բո՛րյա,- գոռացի,- ի՞նչ ուղարկեմ: Դու երևի ահավոր վիճակում ես: Ախր մարդ ես սպանել: Մա՛րդ ես սպանել...

– Մի գոռա: Սպաները ստեղծված են գոհվելու համար... Ու, նորից եմ կրկնում, դժբախտ պատահար էր... Եվ գլխավորը՝ ո՞ր են կորել սիգարետները...

Շուտով Չիտայից եկան պատահարի երկու չտուժած մասնակից: Այդպիսով պարզվեցին գործի մանրամասները: Ահա թե ինչ էր պատահել:

Ինչ-որ մեկի ծննդյան օրն էր: Նշում էին բնության գրկում: Բորյան եկել էր արդեն երեկոյան, պետական մեքենայով: Ինչպես միշտ՝ խմիչքը քչություն արեց:

Հյուրերը նկատելիորեն քթները կախեցին: Խանութներն արդեն փակ էին:

Բորյան հայտարարեց.

– Գնում եմ արադի: Ո՞վ է գալիս:

Քեֆը լավ էր: Փորձեցին չթողնել: Արդյունքում՝ երեք հոգի ընկերացան: Այդ թվում՝ մեքենայի վարորդը, որ քնեց հետևի նստիքին:

Կես ժամից խփեցին մոտոցիկլիստին, որ մահացավ առանց գիտակցության գալու:

Ուղևորության մասնակիցները հիստերիայի մեջ էին: Իսկ եղբայրս, հակառակը, սթափվել էր: Գործում էր հստակ ու վճռական: Այն է. համենայնդեպս գնաց ինքնաթոր օդու ետևից: Տասնհինգ րոպե տևեց: Հետո շռայլորեն հյուրասիրեց

նողևորության բոլոր մասնակիցներին: Այդ թվում՝ մի քիչ սթափված վարորդին:
Սա նորից քնեց:

Միայն այդ ժամանակ եղբայրս գանգեց միլիցիա: Շուտով ժամանեց օպերատիվ
մեքենան: Հայտնաբերվեց դիակը, ջարդված մոտոցիկլն ու չորս հարբած մարդ:
Ընդ որում պարզվեց, որ եղբայրս ամենասթափն է:

Լեյտենանտ Դուդկոն հարցրեց.

– Ձեզանից ո՞րն է վարորդը:

Եղբարս մատնացույց արեց քնած վարորդին: Նրան խցկեցին օպերատիվ
մեքենան: Մյուսներին տարան տներն ու գրանցեցին հասցեները:

Եղբայրս երեք օր թաքնվում էր, մինչև ալկոհոլը ցնդեց: Հետո մեղայականով
ներկայացավ միլիցիա:

Վարորդն այդ ընթացքում, բնականաբար, սթափվել էր: Նրան պահում էին
նախնական կալանքի խցում: Համոզված էր, որ հարբած վիճակում մարդ է գցել
մեքենայի տակ:

Այստեղ հայտնվեց եղբայրս ու ասաց, որ մեքենան ինքն է վարել:

– Այդ դեպքում ինչո՞ւ մատնացույց արեցիք Յուրի Պետրովիչ Կրախմայնիկովին,-
գայրացավ լեյտենանտը:

– Հարցրի՞ք՝ ով է վարորդը, ես էլ պատասխանեցի...

– Իսկ ո՞ր էիք կորել երեք օր:

– Վախեցել էի... Շոկի մեջ էի...

Եղբորս դեմքի կեղծ ծամածռությունը փխրուն ներաշխարհ էր արտահայտում:

– Քո նմանը կվախենա, բա չէ՛,- չհավատաց լեյտենանտը:

Ապա հարցրեց.

– Հարբա՞ծ էիք:

– Բացարձակ,- պատասխանեց եղբայրս:

– Կասկածում եմ...

Բայց արդեն անհնար էր որևէ բան ապացուցել: Ուղևորության մասնակիցները
երդվում էին, որ Բորյան չի խմել: Վարորդը գլուխն ազատեց ծառայողական
նկատողությամբ:

Եղբայրս խելացի էր վարվել: Հիմա արդեն նրան հարբած վիճակում մեքենա
վարելու համար չէին դատելու, այլ որպես դժբախտ պատահարի մեղավորի:
Քննիչ Լարիսան ասում էր.

– Նույնիսկ անկողնում շարունակում ես խաբել նախաքննությանը...

Մեկ շաբաթ անց նա հայտնվեց Լենինգրադում:

Մորաքույրս արդեն ամեն ինչ գիտեր: Լաց չէր լինում: Ջանգեց գրողներին, որոնք գործ ունեին միլիցիայի հետ: Նույն գրողներին՝ Յուրի Գերմանին, Մետտերին, Սապարովին:

Արդյունքում՝ եղբորս ձեռք չտվին: Հանգիստ թողեցին մինչև դատը: Միայն չբացակայելու ստորագրություն վերցրին:

Շուտով եղբայրս եկավ ինձ մոտ: Հարցրեց.

– Դու Լենինգրադի մոտ ես, չէ՞, ծառայել: Գիտե՞ս ճամբարների տեղական համակարգը:

– Ընդհանուր առմամբ գիտեմ: Օբուխովոյում եմ եղել, Գոռլովոյում, Պիսկարյովկայում...

– Քո կարծիքով՝ լավ կլինի որտե՞ղ նստեմ:

– Կարծում եմ՝ Օբուխովոյում ռեժիմն ավելի մեղմ է:

– Մի խոսքով, պետք է գնալ ու ծանոթանալ...

Գնացիք Օբուխովո: Մտանք գորանոց: Խոսեցիքն օրապահի հետ: Պարզեցիք՝ ով է մնացել ծանոթ գերակետիկներից: Քիչ անց գորանոց վազեցին սերժանտներ Գոդերիձեն ու Օսիպենկոն:

Գրկախառնվեցիք: Նրանց ծանոթացրի եղբորս հետ: Հետո հարցրի՝ ով կա ճամբարի հին վարչակազմից:

– Կպպիտան Դերյաբինը,- պատասխանեցին գերակետիկները:

Կպպիտան Դերյաբինին լավ էի հիշում: Համեմատաբար բարեհոգի ու անհերթ հարբեցող էր: Կալանավորները նրանից ծխախոտ էին թոցնում: Իմ ծառայության ժամանակ Դերյաբինը լեյտենանտ էր:

Ջանգեցիք զոնա: Մի թուպեից Դերյաբինը հայտնվեց պահականոցում:

– Հա՛,- գոռաց՝ ինձ տեսնելով:- Մերյոգան՝ Էստե՛ղ: Հապա տեսնեմ ինչի նման ես:

Լսել եմ՝ գրող ես դառել: Ուրեմն կյանքի էս դեպքը նկարագրի: Իմ առանձնացված կետից մի զեկ թռել էր: Հանեցի, ուրեմն, սանտեղխնիկների բրիգադը առանձնացված կետ: Պահնորդ դրեցի: Բացակայում եմ՝ պուճուր կարիքի պահով: Հետո գան տեսնեմ՝ զեկերից մեկը չկա: Թոն՛լ է... Սոճին, ուրեմն, քաշել-կոացրել են: Չեկին մոնտաժայաին գոտիներով վերևից կապել ու բաց են թողել: Չեկն էլ թոչելիս արձակել է գոտին ու՝ վերջ: Թոնել անցել էր համարյա գծանցից էն կողմ: Բայց մի քիչ սխալ էր հաշվել: Մտածել էր՝ փայտահատարանի մոտ ձյունների մեջ կիշնի: Բայց էնպես էր ստացվել, որ ընկել

Էր զինկոմիսարիատի բակը... Էս էլ քեզ գուտ գրական նրբություն. բռնելիս զինկոմիսարի քիթն էր կծել...

Դերյաբինին ծանոթացրի եղբորս հետ:

– Լյոխա,- ձեռքը պարզելով՝ ասաց կապիտանը:

– Բոբ:

– Էնպես որ, ասում եմ,- վատ չէր լինի կոկորդներս թրջեինք, հր՛...

Որոշեցինք գորանցից տեղափոխվել մոտակա անտառակը: Գողերիձենն ու Օսիպենկոյին էլ հրավիրեցինք: Պորտֆելից չորս շիշ «Հիպերիկոլի» հանեցինք: Նստեցինք տապալված եղևնու վրա:

– Դե, լավ բաների համար,- ասացին բանտապանները:

Հինգ թույն անց եղբայրս արդեն գրկախառնվում էր Դերյաբինի հետ: Ու հետն էլ հարցուփորձ անում.

– Բարաքները լա՞վ են տաքացնում: Պահակաշները շա՞տ են: Հսկման խցային կա՞րգն է գործում:

– Չես կորչի,- վստահեցնում էին գերակետիկները:

– Լավ զոնա է,- պնդում էր Գողերիձեն,- տեսքի կգաս, կհանգստանաս, աժդահա կդառնաս...

– Ծանութն էլ մոտ է,- լրացնում էր Օսիպենկոն,- գծանցից դենը... Սպիտակ, կարմիր, գարեջուր...

Կես ժամ անց Դերյաբինն ասում էր.

– Նստեք, տղե՛րք, քանի դեռ ողջ եմ: Թե չէ կարճակեն Լյոխա դերյաբինին, ու ձեր վերջը կգա... Գործիչներ կհայտնվեն՝ թերի բարձրագույն կրթությամբ... Այ էդ ժամանակ կհիշեք Լյոխա Դերյաբինին...

Բորյան գրեց նրա տան հեռախոսի համարը:

– Ես էլ քոնը գրեմ,- ասաց Դերյաբինը:

– Իմաստ չունի,- ասաց եղբայրս,- մի ամսից գալու եմ...

Էլեկտրագնացքում, երբ տուն էինք վերադառնում, ասում էր.

– Առայժմ էնքան էլ վատ չի:

Իսկ ես քիչ էր մնում լաց լինեի: Երևի «Հիպերիոլին» էր ազդել...

Շուտով սկսվեց դատը: Եղբորս պաշտպանում էր նույն փաստաբան Կիսելյովը:

Ներկաները ժամանակ առ ժամանակ ծափահարում էին նրան:

Հետաքրքիր է, որ որպես պատահարի գոհ էր ներկայացնում ոչ թե հանգուցյալ

Կորոբչենկոյին, այլ՝ եղբորս:

Անփոփելով խոսքը՝ ասաց.

– Մարդու կյանքը լեռան ճանապարհ է հիշեցնում՝ բազմաթիվ վտանգավոր կեռմաններով: Դրանցից մեկը ճակատագրական եղավ իմ պաշտպանյալի համար...

Եղբորս նորից երեք տարի տվին: Հիմա արդեն՝ խիստ ռեժիմում:

Դատի օրը ծանրոց ստացա Չիտայից: Ծանրոցում տասը տուփ «Հի լայթ» ճապոնական սիգարետ էր:

Բորյայաին տարան Օբուխովո: Գրում էր, որ ճամբարը լավն է, իսկ պահնորդությունը՝ բավական մարդասեր:

Կապիտան Դերյաբինը խոսքի տեր մարդ դուրս եկավ: Բորյային նշանակեց հաց կտրելու: նախանձելի, նոմենկլատուրային պաշտոն էր:

Այդ ընթացքում եղբորս կինը հասցրեց աղջիկ ունենալ. ծնվեց Նատաշան: Մի անգամ նա գանգում է ինձ.

– Ընդհանուր տեսակցություն են թույլատրել: Եթե ազատ ես, միասին գնանք: Իմ համար, կրծքի երեխայի հետ, դժվար կլինի:

Գնացինք չորսով՝ մորաքույրս, Լիզան, երկու ամսական Նատաշան ու ես:

Օգոստոսի շոգ օր էր: Նատաշան ամբողջ ճանապարհին լաց էր լինում: Լիզան ջղայնանում էր: Մորաքրոջս գլուխը սկսեց ցավել:

Մոտեցան պահկանոցին: Հետո հայտնվեցինք տեսակցության սենյակում:

Մեզնից բացի վեց այցելու կար: Կալանավորներից նրանց բաժանում էր ապակե արգելապատը:

Լիզան արձակեց երեխայի բարուրը: Եղբայրս չկար ու չկար: Մոտեցա հերթապահ գերակետիկին:

– Իսկ ո՞ր է Դովլաթովը,- հարցնում եմ:

Նա կոպիտ պատասխանեց.

– Սպասե՛ք:

Ասում եմ.

– Չանգի օրապահին ու կանչի եղբորս: Լյոխա Դերյաբինին էլ կասես, որ ասել եմ՝ քեզ հույս տա:

Հերթապահի փուքսը մի քիչ նստեց:

– Ես Դերյաբինին չեմ ենթարկվում, օպերին եմ ենթարկվում...

– Շո՛ւտ արա,- ասում եմ,- գանգի՛...

Այդ պահին հայտնվեց եղբայրս: Ճամբարայի գորշ արտահագուստով էր:

Մեքենայով խուզած մագերը մի քիչ երկարել էին: Արևահարվել էր ու կարծես մի քիչ ձգվել՝

Մորաքույրս հրակնաստի միջով նրան խնձորներ, երջիկ ու շոկոլատ փոխանցեց: Լիզան դստերն ասում է.

– Տատո՛ւյա, սա հայրիկն է: Տես՝ հայրի՛կը...

Իսկ եղբայրս միայն ինձ էր նայում: Հետո ասաց.

– Ջզվելի շավար ես հագել: Գույնն էլ ոնց որ քաքի գույն: Կուզե՞ս մի հրեայի հետ ծանոթացնեմ: Էստեղ՝ գոնում մի հրեա շշմելու շավարներ է կարում: Ի դեպ, ազգանունը Պորտնով է: Լինում են, չէ՞, Էդպիսի գուգադիպություններ...

Ես գոռացի.

– Ինչի՛ մասին ես խոսում: Էդ ի՞նչ նշանակություն ունի...

– Չնեղվես,- շարունակեց նա,- ձրի է: Փող կտամ, կտորը կառնես, իսկ նա կկարի... Հրեան ասում է «Քամակը մարդու դեմքն է»... Իսկ հիմա նայի քո... Էդ ի՞նչ ծալքեր են...

Ինձ թվաց ռեցիդիվիստի համար նա չափազանց պահանջկոտ է...

– Փո՞ղը որտեղից,- տազնապես մորաքույրս:- Գիտեմ, որ ճամբարում փող չի թույլատրվում:

– Փողը մանրէի պես է,- ասաց Բորիսը,- ուր ասես՝ կա: Կունոնիզմը կառուցենք, ամեն ինչ ուրիշ կերպ կլինի:

– Գոնե մի անգամ երեխայիդ նայի,- խնդրեց Լիզան:

– Տեսել եմ,- ասաց եղբայրս,- հրաշք աղջիկ է...

– Սնունդը ո՞նց է,- ասում եմ:

– Էնքան էլ... իշտ է, ես ճաշարան չեմ գնում: Գերակետիկներից մեկնումեկին ուղարկում եմ մթերային... Պատահում է՝ առնելու բան էլ չի լինում: Ժամը մեկից հետո արդեն երջիկ ու ձու չես ճարի... Հա՛, կործանեց Նիկիտան գյուղատնտեսությունը... Բայց ժամանակներ են եղել՝ Եվրոպա ենք կերակրել... Միակ հույսը մասնավոր հատվածքն է... Նեպի վերականգնումը...

– Կամա՛ց,- ասաց մորաքույրս:

Եղբայրս կանչեց հերթապահ գերակետիկին: Շշուկով ինչ-որ բան ասաց: Սա սկսեց արդարանալ: Մեզ խոսքի պատատիկներ էին հասնում:

– Բայց խնդրել էի, չէ՞,- ասում էր եղբայրս:

– Հիշում եմ,- պատասխանում էր գերակետիկը,- մի անհանգստանա: Տասը բոլորից Տոլիկն էստեղ կլինի:

– Բայց խնդրել էի, որ տասներկու երեսունին...

– Հնար չկար:

– Դի՛մա, կնեղանա՛մ:

– Բո՛րյա, դու ինձ գիտես: Ես էն մարդն եմ՝ որ խոստացա, կանեն... Տոլիկը ուղիղ հինգ րոպեից կգա...

– Բայց մենք հիմա ենք ուզում խմենք:

Ես հարցրի.

– Ի՞նչ է պատահել: Ինչի՞ մասին է խոսքը:

Եղբայրս պատասխանեց.

– Էս գործիչներից մեկին օդու էի ուղարկել, իզուրոզը չկա... Բարդակ է, ոչ թե գինվորական ստորաբաժանում:

– Քեզ կարցեր կնստացնեն,- ասաց Լիզան:

– Ինչի՞, կարցերում մարդիկ չե՞ն...

Երեխան նորից լաց եղավ: Լիզան նեղացավ: Եղբայրս նրան անուշադիր ու անտարբեր էր թվում: Մորաքույրս իրար հետևից դեղ էր կուլտալիս:

Տեսակցության ժամանակը սպառվում էր: Ջեկերից մեկին համարյա ուժով տարան: Դուրս էր պրծնում ու գոռում.

– Նա՛ղկա, բոզություն արիր՝ կսպանեն: Կգտնեն ու շան ծեծ կտան... Էդ երաշխավորում եմ... Ու հիշի, լի՛րբ, Վովիկը սիրում է քեզ...

– Գնալու ժամանակն է,- ասացի ես:- Ժամանակն է:

Մորաքույրս շրջվեց: Լիզան փոքրիկին էր օրորում:

– Բա օղի՞ն,- ասաց եղբայրս:

– Դուք կխմեք,- ասում եմ:

– Ուզում էի քեզ հետ խմեն:

– Պետք չի, էստեղ ի՞նչ խմուլ...

– Ոնց կասես... Իսկ էդ գերակետիկը, մեկ է, ձեռիցս չի պրծնի: Իմ համար մարդու մեջ գլխավորը պատասխանատվությունն է...

Հանկարծ հայտնվեց Տոլիկը՝ շիշը ձեռքին: Ակնհայտորեն շտապում էր:

– Ահա՛,- ասաց,- մեկ ու երեսուն էլ մանրը:

– Էնպես, որ տեսնող չլինի, տղե՛րք,- Էմալապատ գավաթը Բորյային տալով՝ ասաց հերթապահը:

Եղբայրս արագ լցրեց: Եվ ամեն մեկս մի կում արեց: Այդ թվում և զեկերը, նրանց հարազատները, վերակացուները, գերակետիկները: Եվ ինքը՝ հերթապահը...

Մի անթրաշ, դաշվածքներով նախշված գեկ գավաթը բարձրացնելով ասաց.
– մեր մեծ հայրենիքի համար: Անձամբ ընկեր Ստալինի: Ֆաշիստական
Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի: Բոլոր ցամաքային հրանոթներից՝
կրա՛կ...

– Կեցցե Իմրե նաղի թունդ հետադիմական հանցախումբը,- նրան միացավ
երկրորդը:

Հերթապահը թոթվեց եղբորս ուսը.

– Կներես, Բո՛ք, ժամանա՛կն է...

Մենք հրաժեշտ տվեցինք իրար: Հրակնատի միջով սեղմեցի եղբորս ձեռքը:

Մորաքույրս լուռ նայում էր որդուն: Լիզան հանկարծ լաց եղավ՝ արթնացնելով
արդեն ննջող Նատաշային: Երեխան ձայնը գլուխը գցեց:

Մենք դուրս եկանք ու փորձեցինք տաքսի բռնել...

Անցավ մոտ մեկ տարի: Եղբայրս գրում էր, որ ամեն ինչ կարգին է: Հաց կտրող
էր, իսկ երբ Դերյաբինը գնաց թոշակի, Էլեկտրամոնոտյոր դարձավ:

Հետո եղբորս գտավ ներքին գործերի վարչության ներկայացուցիչը:

Ճամբարների մասին պատմող վավերագրական ֆիլմ նկարելու որոշում էր
կայացվել: Այն մասին, որ սովետական ճամբարներն ամենամարդասիրականն
են աշխարհում: Ֆիլմը նախատեսված էր ներքին օգտագործման համար:
Անվանումը չոր էր՝ «Խիստ ռեժիմի ուղղիչ-աշխատանքային գաղութների
հսկողության մեթոդները»:

Եղբայրս շրջում էր հեռավոր ճամբարային կետերով: Նրան պետական
«ԳԱԶ-61» մեքենա էին տվել: Համապատասխան սարքավորում: Մշտապես
երկու պահնորդ էին ուղեկցում՝ Գողերիձեն ու Օսիպենկոն:

Եղբորս հաջողվում էր հաճախ տուն գալ: Մի քանի անգամ այցելեց ինձ:

Անուանը ֆիլմը պատրաստ էր: Եղբայրս միաժամանակ կինոպերատորի,
ռեժիսորի ու հաղորդավարի գործառույթներ էր կատարում:

Հունիսին դիտումն էր: Դահլիճում գեներալներ ու գնդապետներ էին նստած:

Ֆիլմի քննարկման ժամանակ գեներլ Շուրեպովն ասաց.

– լավ նկար է, պետքական... «Հագար ու մի գիշերվա» պես նայվում է...

Բորյայային գովեցին: Սեպտեմբերին պատրաստվում էին ազատել:

Ես վերջապես որսացի եղբորս բնավորության ամենագլխավոր գիծը: Նա

բնագդային Էկզիստենցիալիստ էր: Կարող էր գործել միայն սահմանային

վիճակներում: Կարիերա անել միայն բանտում: Հանուն կյանքի պայքարել միայն

անդունդի եզրին...

Վերջապես նրան ազատեցին:

Մրանից հետո ստիպված եմ կրկնվել: Մորաքույրս զանգեց Յուրի Գերմանին:

Եղբորս որպես սևագործ բանվոր աշխատանքի վերցրին վավերագրական ֆիլմերի ստուդիայում: Երկու ամիս անց ձայնագրող օպերատոր էր: Իսկ կես տարուց՝ մատակարարարման բաժնի պետ:

Մոտավորապես այդ օրերի ինձ վերջնականապես ազատեցին աշխատանքից:

Պատմվածքներ էի գրում ու ապրում մայրիկի թոշակով...

Երբ մորաքույրս հիվանդացավ ու մահացավ, նրա թղթերում մի գորշաշյա հմայիչ տղամարդու լուսանկար գտան: Կիրովի տեղակալն էր՝ Ալեքսանդր Իվնովիչ Ուզարովը: Նման ր եղբորս: Չնայած՝ շատ ավելի շահելատես:

Բորյան առաջ էլ գիտեր՝ ով է հայրը: Հիմա դրա մասին բացահայտ խոսեցին:

Եղբայրս կարող էր փնտրել ազգականներին: Բայց չուզեց: Ասաց.

– Դու կաս, ու էլ ոչ ոք ինձ պետք չի...

Հետո միտք արեց ու ավելացրեց.

– Տարօրինակ է: Ես կիսով ոռու եմ: Դու՝ կիսով հրեա: Բայց երկուսս էլ զարեջրով օղի ենք սիրում...

Յոթանասունինը թվին ես որոշեցի վտարանդվել: Եղբայրս ասաց, որ չի գա:

Նորից սկսել էր խմել ու տոհրուդմիոց սարքել ռեստորաններում: Նրան սպառնում էր աշխատանքից ազատումը:

Կարծում եմ՝ նա կարողանում է ապրել միայն անազատության մեջ:

Ազատության մեջ թուլանում ու նույնիսկ հիվանդանում էր:

Վերջին հանդիպմանը ասացի.

– Գնա՛նք:

Անտարբեր ու տխուր արձագանքեց.

– Էդ ամենը իմ համար չի: Պիտի անցնես ատյաններով: Բոլորին պիտի

համոզես, թե հրեա ես... Անհարմար եմ զգում: Այ եթե խումարի մեջ,

միանգամից... աչքդ թարթեցիր ու Կապիտոլիումի բլրին ես...

Օդանավակայանում եղբայրս լաց եղավ: Ըստ երևույթին ծերացել է: Բացի այդ, մեկնելը միշտ ավելի հեշտ է, քան մնալը...

Չորրորդ տարին է՝ ապրում եմ Նյու Յորքում: Չորրորդ տարին է՝ ծանրոցներ եմ ուղարկում Լենինգրադ: Ու հանկարծ՝ բանդերով այնտեղից:

Փոստատանը բացեցի: Տրիկոտաժե երկնագույն ֆուֆայկա էր՝ Օլիմպիական խաղերի խորհրդանշանով: Մեկ էլ՝ կատարելագործված կառուցվածքով մետաղյա ծանր խցանահան:

Մտածեցի՝ ի՞նչն է եղել ամենաթանկը իմ կյանքում: Ու հասկացա՝ չորս կտոր շաքարը, ճապոնական «Հի լայթ» սիգարետները, երկնագույն ֆուֆայկան և ահա այս խցանահանը...